

บทที่ 4

การศึกษาเมืองโบราณ และโบราณสถานเวียงท่ากาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

บทนี้เป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม ในบริบทของที่ตั้ง ลักษณะกายภาพเมืองโบราณเวียงท่ากาน และโบราณสถานในเขตเมืองโบราณเวียงท่ากาน รวมทั้งชุมชนบ้านท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นคุณค่าและศักยภาพ ตลอดจนปัญหาของเมืองโบราณและโบราณสถานเวียงท่ากานในฐานะที่แหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ดังนี้

4.1 การศึกษาเมืองโบราณเวียงท่ากานและโบราณสถานของเวียงท่ากาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

4.1.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม

4.1.2 ลักษณะกายภาพของเมืองโบราณเวียงท่ากาน

4.1.3 ชุมชนบ้านท่ากานและสิ่งแวดล้อมของเมืองโบราณเวียงท่ากานในปัจจุบัน

4.1.4 ประวัติการดำเนินการเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงท่ากานในช่วงเวลาที่ผ่านมา

4.1.5 โบราณสถานในเขตเมืองโบราณเวียงท่ากานและใกล้เคียง

1) โบราณสถานภายในเมืองโบราณเวียงท่ากาน

2) โบราณสถานภายนอกโดยรอบเมืองโบราณเวียงท่ากาน

4.2 การวิเคราะห์คุณค่า ศักยภาพและสภาพปัญหาของเมืองโบราณและโบราณสถานเวียงท่ากาน

4.2.1 การวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญของเมืองโบราณเวียงท่ากานและโบราณสถานในฐานะที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรม

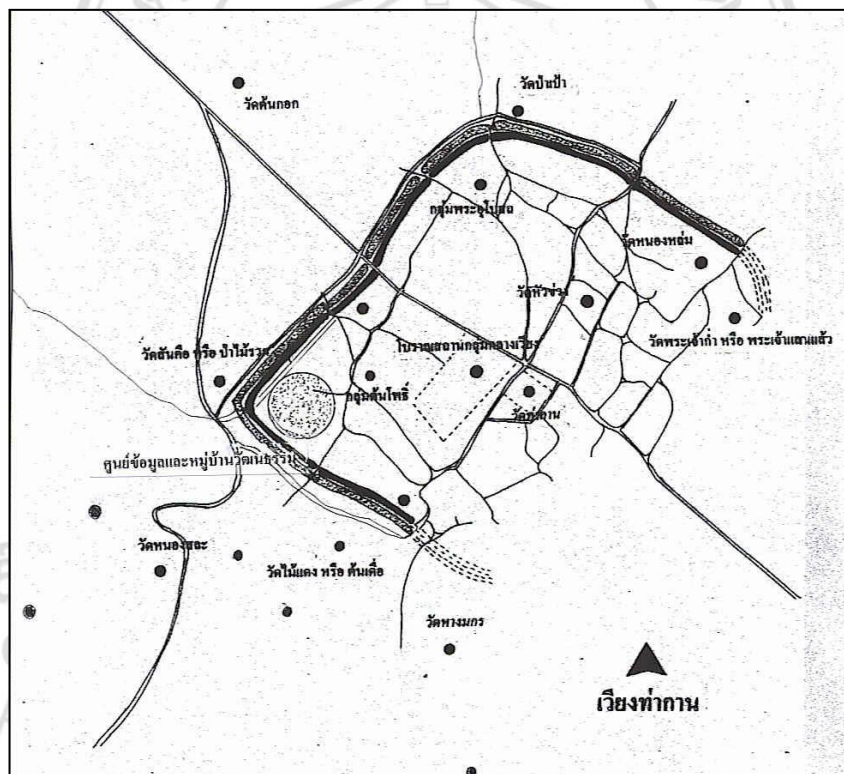
4.2.2 การวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพปัญหาของเมืองโบราณเวียงท่ากานและโบราณสถานในฐานะที่แหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 การศึกษาเมืองโบราณเวียงท่ากานและโบราณสถานของเวียงท่ากาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

เป็นการศึกษาเมืองโบราณเวียงท่ากานและโบราณสถานของเวียงท่ากาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม ทำการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) จากผู้รู้ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง อย่างไม่จำกัดจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ จนได้ข้อมูลครบถ้วน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของที่ตั้ง ลักษณะกายภาพเมืองโบราณเวียงท่ากาน และโบราณสถานในเขตเมืองโบราณเวียงท่ากาน รวมทั้งชุมชนบ้านท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม

ภาพที่ 4.1 ที่ตั้งและเส้นทางคมนาคม

เวียงท่ากานเป็นเมืองโบราณที่ตั้งอยู่ในเขตบ้านท่ากาน หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีระยะทางห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ตามเส้นทางถนนเชียงใหม่-ฮอด ประมาณ 25 กิโลเมตร บริเวณโดยรอบเป็นชุมชนขนาดใหญ่มีกำแพงคันดินคูน้ำล้อมรอบเมือง แสดงถึงอาณาเขตที่ชัดเจนของเมืองประกอบด้วยมีวัดวาอารามที่ยังคงสภาพเกือบสมบูรณ์มากกว่า 20 แห่ง เส้นทางคมนาคมจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ไปตามทางหลวงหมายเลข 108 เชียงใหม่ - จอมทอง เลี้ยวอำเภอสันป่าตองไปประมาณ 7 กิโลเมตร ถึงบ้านทุ่งเสี้ยว เลี้ยวซ้ายข้างป้อมตำรวจเข้าไปประมาณ 2 กิโลเมตร ผ่านบ้านต้นกอกจึงถึงบ้านท่ากาน ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีเวียงท่ากาน¹

4.1.2 ลักษณะกายภาพและสิ่งแวดล้อมของเมืองโบราณเวียงท่ากาน

(1) ลักษณะกายภาพของเมืองโบราณเวียงท่ากาน

เวียงท่ากาน มีลักษณะเป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้าง 500 เมตร ยาวประมาณ 750 เมตร มีแนวคูเมือง 1 ชั้น กว้างประมาณ 8 เมตร และมีกำแพงเมืองเป็นคันดินล้อมรอบ 2 ชั้น แต่ปัจจุบันเหลือสภาพให้เห็นชัดเจนเพียง 3 ด้าน ยกเว้นด้านทิศตะวันออกจะลบเลือนเหลือให้เห็นเป็นบางส่วน เมืองแห่งนี้สร้างขึ้นในสมัยทวารวดีประมาณอายุจากหลักฐานทางด้านโบราณวัตถุสถานที่พบในเขตเวียงท่ากานคาดว่าจะสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 16 และอาจได้รับการก่อสร้างเพิ่มเติมในสมัยล้านนา

สำหรับประตูเมืองของเวียงท่ากานมีทั้งหมดอยู่ 5 ประตู คือ

1. ประตูยางกวาง อยู่บริเวณกึ่งกลางกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ
2. ประตูปู้ห้อย อยู่บริเวณกึ่งกลางกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก
3. ประตูหัวเวียง อยู่บริเวณกึ่งกลางกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก
4. ประตูพญาเงี้ยว อยู่มุมกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
5. ประตูไม้ทราบซื่อ อยู่ทางทิศตะวันออกใกล้บริเวณวัดพระเจ้าก่า

¹ จันทนา กัณธา, “การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552

ชื่อของประตูเมืองทั้งหมดเหล่านี้ น่าจะเป็นชื่อใหม่ที่ชาวบ้านที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ เรียกขึ้นเองในระยะหลัง

คูเมืองและกำแพงเมืองโบราณเวียงท่ากาน มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว ประมาณ 700 เมตรกว้างประมาณ 500 เมตรประตูแนวคูเมือง 1 ชั้น กว้าง 7 - 8 เมตร และมีกำแพงดินโอบรอบ 2 ชั้น

ภาพที่ 4.2 คูน้ำรอบบริเวณเวียงท่ากาน

บริเวณที่ตั้งตัวเวียงท่ากานตั้งอยู่บนเนินสูง พื้นที่โดยรอบเป็นที่ราบลุ่ม ห่างจากแม่น้ำปิง ไปในทางทิศใต้ประมาณ 3 กิโลเมตร จากภาพถ่ายทางอากาศแสดงให้เห็นร่องรอยว่า ในอดีตแม่น้ำปิงได้ไหลผ่านใกล้ ๆ ตัวเวียงท่ากาน ทางด้านทิศตะวันออกมีลำน้ำแม่ขาน ไหลผ่านห่างจากตัวเวียงประมาณ 2 กิโลเมตร และได้มีลำเหมืองสายเล็ก ๆ ที่ชักน้ำ จากแม่น้ำขานเข้ามาสู่คูเมืองที่มุมเมืองทางด้านทิศเหนือกับด้านทิศทิศตะวันตก เพื่อหล่อเลี้ยงคูเมือง และยังมีลำเหมืองขนาดเล็กชักน้ำเข้ามาใช้ภายในตัวเวียงอีกด้วย

ทั้งภายในและนอกตัวเวียงท่ากานพบว่ามีโบราณสถานร้างอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ นั้นจะเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีอายุอยู่ในสมัยล้านนา แต่หลักฐานทางด้าน โบราณ ศิลปวัตถุและโบราณสถานของสมัยทวารวดีก็พบมีอยู่มากเช่นกัน โดยเฉพาะ โบราณ ศิลปวัตถุประเภท พระพิมพ์ดินเผา เครื่องปั้นดินเผา ตลอดจนชิ้นส่วนของพระพุทธรูป สลักศิลานั้น ได้พบมีอยู่ทั่วไปในเวียงท่ากาน นอกจากนี้ยังปรากฏร่องรอยของ โบราณสถานสมัยทวารวดีซึ่งได้แก่ พระเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม ที่เป็นเจดีย์ประธาน ของกลุ่ม โบราณสถานกลางเวียง ซึ่งเชื่อว่าจะจะเป็นพระมหาธาตุเจดีย์สำคัญของเมือง มาตั้งแต่สมัยทวารวดี และคงได้รับการบูรณะซ่อมแซมไปบ้างในสมัยล้านนา

รวมทั้ง ยังได้พบร่องรอยของเจดีย์ทรงปราสาทแบบห้ายอดในศิลปะแบบทวารวดี
ถูกสร้างครอบทับ อยู่ภายในองค์พระเจดีย์ทรงกลมแบบเชียงใหม่อีกองค์หนึ่งที่ตั้งอยู่
ในกลุ่มโบราณสถานกลางเวียง

4.1.3 ชุมชนและสิ่งแวดล้อมของโบราณสถานเวียงท่ากานในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.3 ทางเข้าเวียงท่ากาน

บริเวณที่เป็นที่ตั้งของเวียงท่ากานในปัจจุบันเป็นที่ตั้งชุมชนหมู่บ้านท่ากาน หมู่ที่ 5 ตำบล
บ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งที่ตั้งอยู่ชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่ภายใน
บริเวณภายในตัวเมืองโบราณและโดยรอบ ซึ่งชุมชนบ้านท่ากานนี้ประกอบด้วยประชากร
1,500 คน และมีจำนวนครัวเรือน 424 ครัวเรือน จึงทำให้สิ่งแวดล้อมของเมืองโบราณเวียง
ท่ากานเป็นทั้งที่อยู่อาศัยและมีโบราณสถานตั้งอยู่ร่วมกับชุมชน แต่มีการแบ่งแยกเขตที่อยู่
อาศัยกับโบราณสถานค่อนข้างชัดเจน เนื่องจากชาวบ้านท่ากานจะช่วยกันดูแลรักษา
โบราณสถาน

ด้านสังคมและวัฒนธรรมในบริเวณบ้านท่ากานนั้น กลุ่มประชากรส่วนใหญ่นั้นมีเชื้อสาย
เป็นชาวไทยเงินที่อพยพมาตั้งแต่สมัยพระเจ้ากาวิละ (สมัย ร.1) ในยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้า
ใส่เมือง และเรียกตนเองว่าชาวของ ผสมผสานกับกลุ่มชนชาติพันธุ์ไท ยวน ที่มีวัฒนธรรม
ประเพณี และวิถีชีวิต ที่ปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบัน แต่ยังคงร่วมมือการอนุรักษ์
วัฒนธรรมของตนเองอยู่ โดยตั้งขึ้นเป็นกลุ่มเยาวชนลูกเวียงกานที่รวบรวมกลุ่มเยาวชนที่

สนใจในด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รวมตัวกันจัดตั้งคณะวงดนตรีล้านนา โดยการสนับสนุนของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชน รวมถึงผู้ประกอบการของเยาวชนได้เล็งเห็นความสำคัญของการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ของเยาวชน ซึ่งในขณะนั้น ปัญหาสุขภาพจิตเป็นปัญหาใหม่และทวีความรุนแรงมากขึ้นในสังคมไทย จึงทำให้มีเยาวชนอายุตั้งแต่ 10 ปี ถึง 16 ปี เข้าร่วมฝึกซ้อมดนตรีพื้นเมืองวงสะล้อ ซึ่ง ขลุ่ย จนสามารถออกแสดงช่วยเหลืองานต่าง ๆ ในชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียง กลุ่มเยาวชนลูกเวียงกาน ได้ร่วมมือกันในการอนุรักษ์และสืบสานงานวัฒนธรรมล้านนาโดยเยาวชนท้องถิ่น เพื่อท้องถิ่นและเปิดสอนหลักสูตรศิลปวัฒนธรรมล้านนาต่าง ๆ ณ วัดท่ากาน ต.บ้านกลาง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ มีการสอนทุกวันในเวลา 17.00 น. นอกจากการสอนศิลปวัฒนธรรมล้านนาแล้ว ยังมีการอบรมจริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ของเยาวชนในการใช้ชีวิตในสังคมอีก เพื่อให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ห่างไกลยาเสพติด และมีคุณธรรม จริยธรรม ขณะที่กลุ่มแม่บ้านชาวไทเงินไทลื้อ ได้รวมตัวกันจัดเป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป เช่น มะขามคลุกเกลือ การทำเสื้อยืดจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวเป็นของที่ระลึกเมื่อมาเยือนเวียงท่ากาน รวมทั้งทางภาครัฐให้การส่งเสริมความรู้ในด้านอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจนมีเครือข่าย อส.มศ. เป็นกลุ่มชาวบ้านเวียงท่ากานที่ร่วมใจกันช่วยพัฒนาฟื้นฟู ดูแลแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์²

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

² จันทนา กัณหา, “การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552

คลังเก็บมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 4.4 ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวเวียงท่ากาน

เนื่องจากเวียงท่ากานนั้นเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญและมีโบราณสถานกระจัดกระจายอยู่ไม่ต่ำกว่า 40 แห่ง ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีชาวบ้านท่ากาน อำเภอสันป่าตองได้รักษาหวงแหนและภาคภูมิใจมรดกวัฒนธรรมแห่งนี้เป็นอย่างมาก ได้ร่วมแรงร่วมใจกัน ปกป้องรักษาโบราณสถานเหล่านั้นมิให้ถูกทำลาย จนสามารถรักษาเมืองประวัติศาสตร์แห่งนี้ไว้ได้ จึงทำให้ได้รับโล่พระราชทานรางวัลอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่นในนามของ “กลุ่มประชาชนอาสาอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เวียงท่ากาน” จากพระหัตถ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในปีพุทธศักราช 2530

จากการศึกษายังพบอีกว่าทางชุมชนเวียงท่ากานมีเจตนาและจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์และรักษามรดกท้องถิ่นของไทยและของโลก ตั้งแต่ทางกรมศิลปากรเข้ามาให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณสถานและโบราณวัตถุกับทางกลุ่ม อสมศ. ที่รวมตัวกันเองขึ้นภายในชุมชนกว่า 50 คนเพื่อร่วมมือกันสืบสานศิลปวัฒนธรรมในชุมชน อีกทางอสมศ.ยังได้มอบความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับจากกรมศิลปากรภาค 7 ส่งต่อถึงเยาวชนภายในโรงเรียนวัดท่ากานให้เป็นมรดกเทศก้น้อยสืบไปแม้ว่าทางชุมชนจะขาดเงินสนับสนุนจากทางภาครัฐด้านการบริหารการท่องเที่ยวแต่ด้วยความเป็นจิตอาสาของกลุ่ม อสมศ. ได้แสดงให้เห็นประชาชนในชุมชนเวียงท่ากานทราบถึงปัญหาตั้งแต่พ.ศ.2528 ว่าการอนุรักษ์และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวนั้นนอกจากจะเป็นการร่วมมือกับภาครัฐอย่างถูกต้องแล้วยังเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจอีกทางหนึ่ง

4.1.4 ประวัติการดำเนินการเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงท่ากานในช่วงเวลาที่ผ่านมา

การดำเนินการเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงท่ากานในช่วงเวลาที่ผ่านมา มีรายละเอียดดังนี้

- ปี พ.ศ. 2508 มีการค้นพบเมืองเวียงท่ากานเป็นครั้งแรก โดยชมรมศึกษาวัฒนธรรมโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งในครั้งนั้นการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองนี้ยังมีไม่มากเท่าที่ควร ภายหลังได้มีผู้สนใจศึกษา รวมถึงนักวิชาการต่างๆ มาสำรวจศึกษาโบราณสถาน โบราณวัตถุของเมืองโบราณแห่งนี้เรื่อยมา
- จนกระทั่งกลางปี พ.ศ. 2527 คณะอาจารย์จากภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับหน่วยศิลปากรที่ 4 กองโบราณคดี ทำการขุดหลุมทดสอบทางโบราณคดี โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษารูปแบบภาชนะดินเผาในเมืองโบราณเวียงท่ากาน โดยในหลุมทดสอบด้านทิศตะวันตกของวัดท่ากาน ปรากฏโครงกระดูกมนุษย์จำนวน 2 โครง ที่ความลึกประมาณ 2 เมตร แต่เนื่องจากหลุมทดสอบดังกล่าวมีขนาดเล็กเกินไป และในการขุดค้นไม่พบหลักฐานใดๆ ร่วมกับโครงกระดูกที่จะศึกษาเพื่อพิสูจน์ว่าโครงกระดูกนั้นเป็นของคนในสมัยใด
- ต่อมาประมาณกลางปี พ.ศ. 2528 หน่วยศิลปากรที่ 4 กองโบราณคดี ได้ขุดค้นทางโบราณคดีในบริเวณที่พบโครงกระดูกดังกล่าวอีกครั้ง โดยศึกษาถึงรายละเอียดของชั้นดินทางโบราณคดีของตัวเมือง จากการศึกษาเบื้องต้นอธิบายผลการศึกษาได้ว่าโครงกระดูกที่พบนั้นคงจะมีอายุไม่มากนัก น่าจะอยู่ในสมัยล้านนาเพราะในช่วงระยะเวลาดังกล่าวอาจจะมีคนกลุ่มหนึ่ง ที่ยังคงมีประเพณีการฝังศพเช่นนี้อยู่ ต่อมาได้มีการขุดพบโครงกระดูกที่บริเวณบ้านสันกอเกิด ไม่ห่างจากเวียงท่ากานมากนัก และ

พบเครื่องถ้วยสมัยล้านนาถูกฝังอยู่ในหลุมเดียวกัน จึงเป็นหลักฐานยืนยันข้อสันนิษฐานดังกล่าว

- ในระหว่างปี พ.ศ. 2526 – 2530 หน่วยศิลปากรที่ 4 เชียงใหม่ ร่วมกับภาคประชาชนภายในชุมชนเวียงท่ากาน จัดตั้งกลุ่มประชาคมพิทักษ์รักษามรดกวัฒนธรรมเวียงท่ากาน ทำการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงท่ากาน และประชาสัมพันธ์ทำให้เวียงท่ากานเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป และได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมชมเวียงท่ากานเป็นการส่วนพระองค์ และกลุ่มประชาคมพิทักษ์รักษามรดกวัฒนธรรมเวียงท่ากานได้รับพระราชทานรางวัลอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น ประจำปี 2530
- ใน พ.ศ. 2531 หน่วยศิลปากรที่ 4 เชียงใหม่ กรมศิลปากรได้เริ่มเข้ามาดำเนินการขุดค้นขุดแต่งและบูรณะ โบราณสถานเจดีย์กลางเมือง 2 องค์ คือ เจดีย์แปดเหลี่ยมแบบหริภุญไชย และเจดีย์ทรงปราสาทยอดระฆัง พบโบราณวัตถุจำนวนมาก ทั้งเศษภาชนะดินเผาแบบหริภุญไชยและพระพุทธรูปสำริด เป็นต้น
- ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2541 สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 6 เชียงใหม่ (หน่วยศิลปากรที่ 4 เดิม) ทำการขุดค้นศึกษาแหล่งโบราณคดีเวียงท่ากาน หลุมขุดค้นขนาด 3x3 เมตร บริเวณหลังวัดท่ากาน ในที่ดินของ นายจันทร์ดี สมบุญ พบโครงกระดูกมนุษย์จำนวน 8 โครง ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ กระดูกทำ จำนวนหลายชิ้น กลุ่มเศษภาชนะดินเผา 1 กลุ่ม และภาชนะดินเผาจำนวนหนึ่ง ต่อมาได้ขยายหลุมขุดค้นออกไปทางทิศตะวันออกอีก 1 เมตร พบโครงกระดูกมนุษย์เพิ่มอีก 1 โครง จากการวิเคราะห์โครงกระดูกมนุษย์ โดย อาจารย์สุภาพร นาคบัลลังก์ พบว่า โครงกระดูกมนุษย์ที่พบทั้งหมดเป็นโครงผู้ใหญ่ วัยเจริญพันธุ์ เพศชาย 3 โครง หญิง 1 โครง โดยโครงกระดูกฝังในท่างอตัวทั้งสิ้น บางโครงขุดพบแต่ท่อนบน ส่วนใหญ่หันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือทั้งสิ้น และจากผลการวิเคราะห์โบราณวัตถุที่ฝังร่วมชั้นเดียวกับโครงกระดูก ส่วนใหญ่เป็นเศษภาชนะดินเผา และเศษภาชนะดินเผาประเภทแจกันเป็นของที่ผลิตจากเตาในล้านนา ได้แก่ แหล่งเตาสันกำแพง และเตาเวียงกาหลง ส่วนเศษภาชนะดินเผาจากต่างประเทศที่พบ คือ เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1991-2187)³

³ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และวัยอาจ, เดวิด เค., ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, เชียงใหม่ : สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์, 2543

- ในปี พ.ศ. 2543 ได้มีการขุดแต่งศึกษาโบราณสถานอีกจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ วัดน้อย วัดหนองหล่ม วัดป่าเป้า วัดป่าไผ่รวก และวัดสันมะเดื่อ (กุ้ไม้แดง) รวมทั้งสร้างศูนย์บริการข้อมูลขึ้นในบริเวณกลุ่มโบราณสถานกลางเวียง
- พ.ศ. 2548 กลุ่มประชาคมตำบลบ้านกลางได้จัดทำแผนงานโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่” เอกสารเขียนเล่มเสนอต่อนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร เพื่อให้สนับสนุนการดำเนินการพัฒนาเวียงท่ากาน แต่ไม่ทันดำเนินการ

4.1.5 โบราณสถานในเขตเมืองโบราณเวียงท่ากานและใกล้เคียง

จากการสำรวจพบว่าในเขตเมืองโบราณเวียงท่ากานและบริเวณใกล้เคียงโดยรอบมีโบราณสถาน ซึ่งประกอบด้วย โบราณสถานร้างที่มีอยู่ในบริเวณตัวเวียง 9 แห่ง

และตั้งกระจายอยู่โดยรอบนอกของตัวเวียงอีกไปไม่ต่ำกว่า 24 แห่ง เนื่องจากเวียงท่ากานร้างไปเป็นเวลานาน จึงทำให้ไม่อาจทราบถึงประวัติการก่อสร้างและชื่อของโบราณสถานต่างๆเหล่านั้น ดังนั้นชื่อที่เรียกโบราณสถานร้างในแต่ละแห่งในทุกวันนี้จึงเรียกไปตามชื่อที่ตั้งขึ้นใหม่ของชาวบ้านที่เพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้เอง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(1) โบราณสถานภายในเมืองโบราณเวียงท่ากาน

จากการสำรวจพบว่ามีโบราณสถานที่มีอยู่ในเวียงท่ากานพบว่ามีอยู่จำนวน 9 แห่ง ตั้งอยู่เป็นกลุ่มกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ดังมีรายละเอียดของโบราณสถานทีพบในเวียงท่ากาน ดังนี้

(1.1) โบราณสถานกลุ่มกลางเวียง

ที่ตั้ง เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ตั้งอยู่ใจกลางเวียงท่ากาน

เส้นทางคมนาคม เส้นทางคมนาคมเป็นถนนลาดยาง จากสี่แยกบ้านกลางเข้าไปสู่ชุมชนบ้านท่ากานและตัวเวียงท่ากานทางทิศเหนือ

ประวัติที่เกี่ยวข้อง

ประวัติของโบราณสถานไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด แต่เรื่องราวที่เกี่ยวข้องในอดีตภายในกลุ่มโบราณสถานแห่งนี้ได้มีการขุดพบพระพุทธรูปสำริด พระพิมพ์ดินเผา ใหลายครามสมัยราชวงศ์หยวน ต่อมาใน พ.ศ. 2531 หน่วยศิลปากรที่ 4 เชียงใหม่ กรมศิลปากรได้เข้ามาดำเนินการขุดค้นขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานกลุ่มกลางเมือง คือ เจดีย์แปดเหลี่ยม และเจดีย์ทรงปราสาทยอดระฆัง พบ โบราณวัตถุจำนวนมาก ทั้งเศษภาชนะดินเผาแบบหริภุญไชยและพระพุทธรูปสำริด เป็นต้น นอกจากนี้กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 96 ตอนที่ 160 ลงวันที่ 18 กันยายน 2522

ลักษณะของโบราณสถาน

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ที่สุด ตั้งอยู่บริเวณกลางเวียง ในขอบเขตพื้นที่ประมาณ 14 ไร่ โบราณสถานสำคัญที่ปรากฏร่องรอยอย่างชัดเจนแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ประกอบด้วย เจดีย์ วิหาร แนวกำแพง และซุ้มประตูโขง

กลุ่มที่ 2 ตั้งอยู่ช่วงกลางใช้แนวกำแพงร่วมกับกลุ่มที่ 3 ประกอบด้วยวิหาร เจดีย์ อาคารขนาดเล็ก และศาลาโถง

กลุ่มที่ 3 ตั้งอยู่ทางทิศใต้ด้านซ้ายสุดของกลุ่มมีพื้นที่มากที่สุดประกอบด้วยกลุ่มของเจดีย์ วิหาร พระอุโบสถ อาคาร และเจดีย์รายขนาดเล็ก

โบราณสถานที่สำคัญและน่าสนใจภายในกลุ่มโบราณสถานนี้ คือ

เจดีย์แปดเหลี่ยม ซึ่งมีรูปทรงสูง องค์ระฆังเล็ก ลักษณะโดดเด่นเป็นเจดีย์ประธานของวัดแห่งนี้ ตั้งอยู่ด้านหลังของวิหารขนาดใหญ่ เจดีย์องค์นี้เชื่อกันมาแต่เดิมว่าเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีอายุอยู่ในสมัยหริภุญไชย แต่จากลักษณะลวดบัวของพระเจดีย์ที่ปรากฏซึ่งประกอบไปด้วยฐานล่างที่เป็นฐานบัวมีลูกแก้วสองเส้น รองรับหน้ากระดานขนาดใหญ่กับฐานบัวอีกชุดหนึ่ง เหนือขึ้นไป

เป็นหน้ากระดานสี่ชั้นซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป เนื่องจากสภาพที่ซำรุคมาแต่เดิมและการบูรณะของกรมศิลปากรเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา ทำให้ลักษณะของฐานเจดีย์ในส่วนนี้ค่อนข้างสับสน แต่เหนือขึ้นไปจากนี้ปรากฏร่องรอยของลวดบัวที่ชัดเจนขึ้นและไม่มีร่องรอยของการซ่อมแซม ซึ่งจะเป็พื้นฐานบัวลูกแก้วเส้นเล็กสี่เส้นรองรับหน้ากระดานและมาลัยเถา มาลัยเถามีลักษณะเป็นบัวคว่ำซ้อนกันขึ้นไปเจ็ดชั้น องค์ระฆังกลม ส่วนยอดหักหายไป ควรมิอายุอยู่ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22

เจดีย์ทรงระฆัง เป็นเจดีย์ในศิลปะล้านนาที่มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลมแบบเชียงใหม่ซึ่งเป็นที่นิยมก่อสร้างมากในล้านนาโดยเฉพาะที่เมืองเชียงใหม่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21

แม้ว่าโบราณสถานปรากฏอยู่จะเป็นสิ่งก่อสร้างในสมัยล้านนา แต่ภายในกลุ่มโบราณสถานแห่งนี้ได้มีการพบโบราณศิลปวัตถุในสมัยทริภุญไชยเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นการขุดพบโดยกรมศิลปากรและการขุดค้นของชาวบ้านในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา โบราณวัตถุเหล่านั้นได้แก่ พระพิมพ์ดินเผาแบบต่างๆ พระโพธิสัตว์ทำด้วยสำริด บูเงิน และทองคำ ตลอดจนภาชนะดินเผา จึงเป็นหลักฐานยืนยันให้เห็นว่ากลุ่มโบราณสถานกลางเวียงนี้คงเป็นวัดสำคัญของเวียงท่ากานมาตั้งแต่สมัยทริภุญไชย และคงได้รับการบูรณะซ่อมแซมสืบเนื่องต่อมาจนถึงสมัยล้านนา ปัจจุบัน โบราณศิลปวัตถุเหล่านั้นส่วนหนึ่งยังคงเก็บรักษาไว้ที่วัดท่ากาน

สื่อของการเรียนรู้

ภายในกลุ่มโบราณสถานกลางเวียงมีป้ายนำชมโบราณสถาน นอกจากนี้ยังมีศูนย์บริการข้อมูลตั้งอยู่ด้านหน้าทางเข้าโบราณสถานอีกด้วย

สิ่งอำนวยความสะดวก

ด้านหน้าบริเวณทางเข้าโบราณสถานมีห้องน้ำและศาลาเอนกประสงค์ของชุมชน ตลอดจนอาคารศูนย์บริการข้อมูล ซึ่งสามารถเป็นสถานที่พักและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้

ภาพที่ 4.5 โบราณสถานวัดกลางเมือง

ภาพที่ 4.6 โบราณสถานวัดกลางเมือง

ภาพที่ 4.7 เจดีย์แปดเหลี่ยม โบราณสถานกลุ่มกลางเวียง ตั้งอยู่บริเวณกลางเวียง

ภาพที่ 4.8 เจดีย์ทรงกลม โบราณสถานกลุ่มกลางเวียง ตั้งอยู่บริเวณกลางเวียง

(1.2) โบราณสถานวัดพระอุโบสถ

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของเมืองติดกับกำแพงเมือง

เส้นทางคมนาคม มีถนนเล็กๆ ภายในหมู่บ้าน แยกจากถนนสายหลักที่ผ่านกลางเมือง เข้าไปประมาณสามร้อยเมตร

ประวัติที่เกี่ยวข้อง

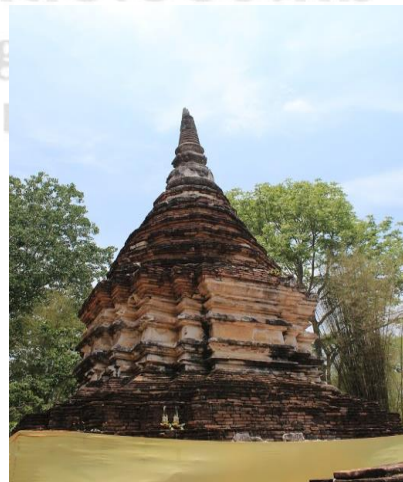
ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่ชัดเจน แต่ชื่อวัดอุโบสถ เรียกชื่อไปตามอุโบสถเก่า ซึ่งตั้งอยู่หลังหนึ่งในบริเวณกลุ่มโบราณสถานแห่งนี้ ศรัทธาชาวบ้านทำทานได้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่ทับอยู่บนรากฐานเดิม สำหรับใช้กระทำสังฆกรรมเป็นครั้งคราว สำหรับโบราณสถานแห่งนี้กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่งและบูรณะเมื่อปี พ.ศ. 2531

ลักษณะของโบราณสถาน

โบราณสถานที่เหลืออยู่ได้แก่ เจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา ฐานวิหาร และเนินโบราณสถานกระจายอยู่ในบริเวณนี้อีกประมาณ 3-4 แห่ง มีบางแห่งที่ได้รับการขุดแต่งบูรณะเรียบร้อยแล้ว ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว มีซุ้มประตูทางด้านทิศตะวันออก ประมาณอายุของโบราณสถานกลุ่มนี้อยู่ในพุทธศตวรรษที่ 21

สื่อของการเรียนรู้ ไม่มีป้ายชื่อและนำชมโบราณสถาน รวมทั้งสื่อการเรียนรู้ใดๆ

สิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มี

ภาพที่ 4.9 โบราณสถานวัดพระอุโบสถ

(1.3) โบราณสถานวัดคันโพธิ์

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมือง

เส้นทางคมนาคม มีถนนเล็กๆ ภายใต้อำเภอบ้าน แยกจากถนนสายหลักที่ผ่านกลางเมือง เข้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองประมาณสามร้อยเมตร

ประวัติที่เกี่ยวข้อง

ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่ชัดเจน แต่เป็นวัดโบราณที่เชื่อกันว่ามีมาตั้งแต่สมัยทวารวดี และเชื่อกันว่าพญามังรายโปรดให้นำดินโพธิ์จากลังกามาปลูกที่ที่พันนาทะเลตามหลักฐานที่ปรากฏในเอกสารตำนาน และกรมศิลปากรดำเนินการขุดแต่งและบูรณะ เมื่อปี พ.ศ.2531

ลักษณะของโบราณสถาน

เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยซากโบราณสถานกระจายกันอยู่ 4 แห่ง ประกอบด้วยฐานวิหาร ฐานเจดีย์ ชุ่มประตู่โขง และแนวกำแพงแก้วล้อมรอบ มีโบราณสถานบางแห่งที่ได้รับการขุดแต่งบูรณะเรียบร้อยแล้ว คาดว่าโบราณสถานกลุ่มนี้น่าจะเป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งของเวียงท่ากานที่มีมาตั้งแต่สมัยทวารวดี

สื่อของการเรียนรู้ ไม่มีป้ายชื่อและนำชมโบราณสถาน รวมทั้งสื่อการเรียนรู้ใดๆ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มี

ภาพที่ 4.10 โบราณสถานวัดคันโพธิ์

(1.4) โบราณสถานวัดหัวข่วง

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บริเวณทางตอนกลางของเวียงท่ากานก่อนไปทางทิศตะวันออก

เส้นทางคมนาคม มีถนนเล็ก ๆ ภายในหมู่บ้าน แยกจากถนนสายหลักที่ผ่านกลางเมือง เข้าไปทางทิศตะวันออกประมาณสองร้อยเมตร

ประวัติที่เกี่ยวข้อง

ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่ชัดเจน และกรมศิลปากรดำเนินการขุดแต่งและบูรณะเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ.2531

ลักษณะของโบราณสถาน

เป็นกลุ่มโบราณสถานที่ประกอบด้วย เจดีย์ที่ตั้งอยู่ด้านหลังวิหาร ซึ่งหันหน้าไปทางทิศใต้ มีกำแพงล้อมรอบ คาดว่าเป็นโบราณสถานสมัยล้านนาอายุอยู่ในพุทธศตวรรษที่ 21-22

สื่อของการเรียนรู้ ไม่มีป้ายชื่อและนำชมโบราณสถาน รวมทั้งสื่อการเรียนรู้ใดๆ

สิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มี

ภาพที่ 4.11 โบราณสถานวัดหัวข่วง

(1.5) โบราณสถานวัดพระเจ้าน้ำ หรือ พระเจ้าแสนแล้ว

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ภายในตัวเมืองเวียงท่ากานทางทิศตะวันออก

เส้นทางคมนาคม มีถนนเล็กๆ ภายในหมู่บ้าน แยกจากถนนสายหลักที่ผ่านกลางเมือง เข้าไปทางทิศตะวันออกประมาณสามร้อยเมตรเศษ

ประวัติที่เกี่ยวข้อง

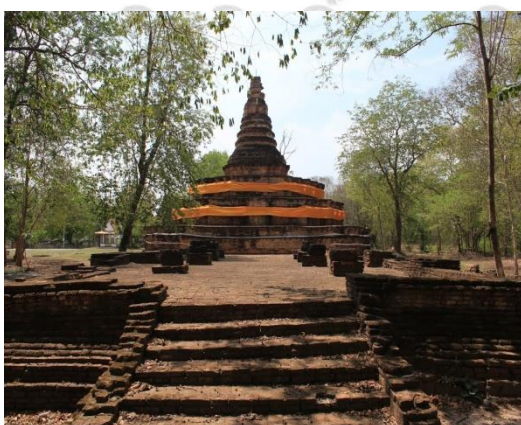
ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่ชัดเจน แต่มีชื่อเรียกไปตามชาวบ้าน ซึ่งพบพระพุทธรูปถูกไฟเผาจนเป็นสีดำหรือสีกำ และกรรมศิลปากรดำเนินการขุดแต่งและบูรณะเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ.2531

ลักษณะของโบราณสถาน

เป็นกลุ่มโบราณสถานประกอบด้วย เจดีย์อยู่ด้านหลังวิหารตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน หรือฐานไฟที่ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ไม่ทราบอายุสมัยที่แน่นอน แต่คาดว่าน่าจะเป็น โบราณสถานสมัยล้านนาแล้ว อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19 -22

สื่อของการเรียนรู้ ไม่มีป้ายชื่อและนำชมโบราณสถาน รวมทั้งสื่อการเรียนรู้ใดๆ

สิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มี

ภาพที่ 4.12 โบราณสถานวัดพระเจ้าน้ำ หรือ พระเจ้าแสนแล้ว

(16) โบราณสถานวัดหนองหล่ม

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ภายในตัวเมืองเวียงท่ากาน บริเวณมุมเมืองทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

เส้นทางคมนาคม มีถนนเล็ก ๆ ภายในหมู่บ้าน แยกจากถนนสายหลักที่ผ่านกลางเมือง เข้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณสี่ร้อยเมตร

ประวัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่ชัดเจน และกรมศิลปากรดำเนินการขุดแต่งและบูรณะเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ.2543

ลักษณะของโบราณสถาน

เป็นกลุ่มโบราณสถานที่ประกอบไปด้วย ฐานวิหารและเจดีย์ที่ไม่ทราบรูปทรงที่แน่นอน แต่คาดว่าน่าจะเป็น โบราณสถานสมัยล้านนาแล้ว อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19 -22

ชื่อของการเรียนรู้ ไม่มีป้ายชื่อและนำชมโบราณสถาน รวมทั้งสื่อการเรียนรู้ใดๆ

สิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มี

ภาพที่ 4.13 โบราณสถานวัดหนองหล่ม

(1.7) โบราณสถานวัดสันค้อ หรือ ป่าไม้รวก

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ติดกับคูเมืองบริเวณมุมกำแพงเมืองเวียงท่ากานทางทิศตะวันตกเฉียงใต้

เส้นทางคมนาคม มีถนนเล็ก ๆ เลาะไปตามคูเมือง โดยแยกจากถนนสายหลักเข้าไปทางทิศตะวันตกประมาณสามร้อยเมตร

ประวัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่ชัดเจน และกรมศิลปากรดำเนินการขุดแต่งและบูรณะเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ.2543

ลักษณะของโบราณสถาน

เป็นกลุ่มโบราณสถานร้างขนาดใหญ่ ประกอบด้วยฐานก่ออิฐของวิหาร เจดีย์ และอื่นๆ 5 แห่ง มีกำแพงแก้วล้อมรอบ อยู่ในพื้นที่ประมาณ 5 ไร่ ไม่ทราบอายุสมัยที่แน่นอน แต่คาดว่าน่าจะเป็นโบราณสถานสมัยล้านนาแล้ว อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-22

ชื่อของการเรียนรู้ ไม่มีป้ายชื่อและนำชมโบราณสถาน รวมทั้งสื่อการเรียนรู้ใดๆ

สิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มี

ภาพที่ 4.14 โบราณสถานวัดป่าไม้รวก

(1.8) โบราณสถานวัดน้อย

ที่ตั้ง ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมืองทางทิศตะวันตกเฉียงใต้

เส้นทางคมนาคม มีถนนเล็กๆ ภายในหมู่บ้าน แยกจากถนนสายหลักที่ผ่านกลางเมือง เข้าไปทางทิศตะวันตกประมาณสามร้อยเมตร

ประวัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่ชัดเจน และกรมศิลปากรดำเนินการขุดแต่งและบูรณะเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ.2543

ลักษณะของโบราณสถาน

เป็นซากฐานวิหารสองหลัง ไม่ทราบอายุสมัยที่แน่นอน แต่คาดว่าน่าจะเป็นโบราณสถานสมัยล้านนาแล้ว อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19 -22

ชื่อของการเรียนรู้ ไม่มีป้ายชื่อและนำชมโบราณสถาน รวมทั้งสื่อการเรียนรู้ใดๆ

สิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มี

ภาพที่ 4.15 โบราณสถานวัดน้อย

(2) โบราณสถานภายนอกโดยรอบเมืองโบราณเวียงท่ากาน

จากการสำรวจพบว่ามีโบราณสถานที่มีอยู่ภายนอกโดยรอบเมืองโบราณเวียงท่ากาน พบว่ามีอยู่จำนวน 5 แห่ง ตั้งอยู่เป็นกลุ่มกระจายอยู่ภายนอกกำแพงเมือง ดังมีรายละเอียดของโบราณสถานที่พบในเวียงท่ากาน ดังนี้

(2.1) โบราณสถานวัดกุ๊ไม้แดง หรือ วัดสันมะเตือ

ที่ตั้ง ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองในทางด้านทิศใต้ประมาณ 500 เมตร

เส้นทางคมนาคม เส้นทางคมนาคมเป็นถนนลาดยาง จากสี่แยกบ้านกลาง เข้าไปสู่ชุมชนต่าง ๆ และที่แยกบ้านต้นกอก ไปทางทิศตะวันตกของตัวเวียงท่ากานทางทิศใต้

ประวัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่ชัดเจน แต่เป็นวัดโบราณที่เชื่อกันว่ามีมาตั้งแต่สมัยทริภุญไชย และกรมศิลปากรดำเนินการขุดแต่งและบูรณะเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ.2543

ลักษณะของโบราณสถาน

เป็นกลุ่มโบราณสถานก่ออิฐที่ประกอบไปด้วยฐานอุโบสถ วิหาร และเจดีย์ซึ่งมีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 20-21 นอกจากบนฐานวิหารได้พบชิ้นส่วนพระพุทธรูปสลักหินทรายขนาดใหญ่ ไม่มีเศียร คาดว่าน่าจะเป็นพระพุทธรูปในศิลปะทริภุญไชย

ชื่อของการเรียนรู้ ไม่มีป้ายชื่อและนำชมโบราณสถาน รวมทั้งชื่อการเรียนรู้ใดๆ

สิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มี

ภาพที่ 4.16 โบราณสถานวัดกุ๊ไม้แดง หรือ วัดสันมะเตือ

(2.2) โบราณสถานวัดหนองสระ

ที่ตั้ง อยู่นอกกำแพงเมือง ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้

เส้นทางคมนาคม เส้นทางคมนาคมเป็นถนนลาดยาง จากสี่แยกบ้านกลาง เข้าไปสู่ชุมชนต่าง ๆ และที่แยกบ้านต้นกอก ไปทางทิศตะวันตกของตัวเวียงท่ากานทางทิศใต้

ประวัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่ชัดเจน และกรมศิลปากรดำเนินการขุดแต่งและบูรณะเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ.2543

ลักษณะของโบราณสถาน

เป็นโบราณสถานขนาดใหญ่ซึ่งประกอบด้วย ซากฐานวิหารและเจดีย์ ไม่ทราบอายุสมัยที่แน่นอน แต่คาดว่าน่าจะเป็น โบราณสถานสมัยล้านนาแล้ว อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-22

ชื่อของการเรียนรู้ มีป้ายนำชมโบราณสถาน

สิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มี

ภาพที่ 4.17 โบราณสถานวัดหนองสระ

(2.3) โบราณสถานวัดหางมกร

ที่ตั้ง ตั้งอยู่นอกเวียงทางด้านทิศใต้

เส้นทางคมนาคม เส้นทางคมนาคมเป็นถนนลาดยาง จากสี่แยกบ้านกลาง เข้าไปสู่ชุมชนต่าง ๆ และที่แยกบ้านต้นกอก ไปทางทิศตะวันตกของตัวเวียง ทำถนนทางทิศใต้

ประวัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่ชัดเจน และกรมศิลปากร ดำเนินการขุดแต่งและบูรณะเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ.2543

ลักษณะของโบราณสถาน

เป็นโบราณสถานขนาดใหญ่ซึ่งประกอบด้วย ซากฐานวิหารและเจดีย์ ไม่ทราบอายุสมัยที่แน่นอน แต่คาดว่าน่าจะเป็น โบราณสถานสมัยล้านนาแล้ว อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19 -22

สื่อของการเรียนรู้ ไม่มีป้ายชื่อและนำชมโบราณสถาน รวมทั้งสื่อการเรียนรู้ใดๆ

สิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มี

ภาพที่ 4.18 โบราณสถานวัดหางมกร

(2.4) โบราณสถานวัดป่าเป้า

ที่ตั้ง ตั้งอยู่นอกกำแพงเวียงและติดคูเมืองด้านทิศเหนือ

เส้นทางคมนาคม มีถนนเล็ก ๆ เลาะไปตามคูเมือง โดยแยกจากถนนสายหลักของบ้านท่ากาน เข้าไปทางทิศตะวันออกประมาณสามร้อยเมตร

ประวัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่ชัดเจน และกรมศิลปากรดำเนินการขุดแต่งและบูรณะเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ.2543

ลักษณะของโบราณสถาน เป็นกลุ่มโบราณสถานที่ เป็นซากวิหารติดต่อกันสองหลัง คาดว่าน่าจะเป็นโบราณสถานสมัยล้านนา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19 -22

สื่อของการเรียนรู้ ไม่มีป้ายชื่อและนำชมโบราณสถาน รวมทั้งสื่อการเรียนรู้ใดๆ

สิ่งอำนวยความสะดวก ไม่มี

Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved
ภาพที่ 4.19 โบราณสถานวัดป่าเป้า

(2.5) โบราณสถานวัดต้นกอก

ที่ตั้ง ตั้งอยู่นอกเวียงท่ากานทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 600 เมตร อยู่ในเขตบ้านต้นกอก

เส้นทางคมนาคม เส้นทางคมนาคมเป็นถนนลาดยาง จากสี่แยกบ้านกลาง เข้าไปสู่ชุมชนบ้านต้นกอก

ประวัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่ชัดเจน และกรมศิลปากรดำเนินการขุดแต่งและบูรณะเรียบร้อยแล้วเมื่อปี พ.ศ.2543

ลักษณะของโบราณสถาน

โบราณสถานในกลุ่มนี้มีพระเจดีย์ทรงกลม 1 องค์ ที่ฐานมีร่องรอยของการขยายฐานให้กว้างออกไป ฐานที่จะขยายนี้มีลักษณะเป็นศิลปะแบบพม่า ซึ่งชาวบ้านกล่าวว่าได้มีชาวพม่าทำการบูรณะเจดีย์แห่งนี้เมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมาแต่ไม่สำเร็จ แต่เจดีย์องค์ในที่เหลืออยู่มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนามีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ในบริเวณนี้ยังมีเนินโบราณสถานอีก 3 แห่ง

สื่อของการเรียนรู้ มีป้ายนำชมโบราณสถาน

สิ่งอำนวยความสะดวก บริเวณริมถนนมีศาลาที่พัก ส่วนอื่น ๆ ไม่มี

ภาพที่ 4.20 โบราณสถานวัดต้นกอก

4.2 การวิเคราะห์คุณค่าและศักยภาพของเมืองโบราณและโบราณสถานเวียงท่ากาน

หัวข้อนี้เป็นการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นคุณค่าของเมืองโบราณและโบราณสถานของเวียงท่ากานในฐานะที่แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพปัญหาของเมืองโบราณและโบราณสถานของเวียงท่ากานในฐานะที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 การวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญของเมืองโบราณเวียงท่ากานและโบราณสถาน ในฐานะที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรม

จากหลักฐานต่างๆ ทั้งที่เป็น โบราณวัตถุและโบราณสถาน ที่พบในเขตเวียงท่ากาน อาจกล่าวได้ว่า เวียงท่ากานเป็นเมืองโบราณที่มีอายุอยู่ในสมัยทวารวดีและคงเป็นเมืองสำคัญ ที่สืบทอดมาจนถึงสมัยล้านนา จากร่องรอยของโบราณสถานต่างๆ ที่ปรากฏในเวียงท่ากาน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 อันเป็นช่วงแห่งความเจริญรุ่งเรืองหรือยุคทองของล้านนา ได้ชี้ให้เห็นว่าเวียงท่ากานคงเป็นเมืองสำคัญและมีความเจริญเป็นอันมากในช่วงเวลาดังกล่าว หลังจากนั้นเวียงท่ากานคงกลายเป็นเมืองร้างไปเป็นเวลานานในช่วงเวลาที่ล้านนาเกิดความวุ่นวายเนื่องจากเหตุแห่งสงครามในระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 จนกระทั่งพระยาภาวโณได้ให้ชาวไตลื้อจากเวียงยองหรือชาวไตยองในเขตรัฐฉานของประเทศพม่าซึ่งเป็นชนลี้ภัยเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เวียงท่ากานอีกครั้ง ทั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า

- 1) หลักฐานทางกายภาพของเมืองโบราณเวียงท่ากาน เป็นเมืองโบราณในสมัยทวารวดีที่เหลือหลักฐานสมบูรณ์และชัดเจนอยู่เพียงไม่กี่แห่งในทุกวันนี้ จึงเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าที่สมควรอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้สืบไป
- 2) โบราณสถานต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ทั้งภายในตัวเมืองและโดยรอบที่ตั้งเมืองโบราณเวียงท่ากาน ส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานในสมัยล้านนา ซึ่งถือเป็นหลักฐานที่เป็นรูปธรรม ที่จะสะท้อนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของล้านนายุครุ่งเรือง เพราะเวียงท่ากานได้ร้างไปก่อนพุทธศตวรรษที่ 23
- 3) สภาพของโบราณสถานที่สำคัญๆ ส่วนใหญ่ได้รับการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดี และทำการบูรณะเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสม จึงมีคุณค่าเหมาะสมแก่การที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 4) จากการศึกษาค้นคว้า ประชากรบ้านท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เป็นชาวไตลื้อ หรือชาวไตลื้อ เป็นชาวไทกลุ่มหนึ่ง มีถิ่นฐานเดิม

อยู่ในแถบสิบสองปันนาของจีน มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือการใช้ภาษาไทยลื้อ และยังมีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์อื่นๆ เช่น การแต่งกาย ศิลปะและประเพณีต่าง การอพยพเดิมชาวลื้อ หรือไทลื้อมาตั้งแต่มิ่อกว่า 200 ปีมาแล้ว เรียกตัวเองว่าชาวองมีถิ่นที่อยู่บริเวณ เมืองลื้อหลวง จีนเรียกว่า "ลื้อแจง" ต่อมาได้เคลื่อนย้ายลงมาอยู่บริเวณเมืองหนองแส หรือที่เรียกว่าคูนหมิงในปัจจุบัน แล้วย้ายลงมาสู่ลุ่มน้ำน้ำโขงสิบสองปันนาปัจจุบัน ประมาณศตวรรษที่ 12 จึงเกิดมีวีรบุรุษชาวไทลื้อชื่อ เจ้าเจ๋องหาญ ได้รวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ ในสิบสองปันนาปัจจุบันตั้งเป็นอาณาจักรแจลื้อ (เซอลี่) โดยได้ตั้งศูนย์อำนาจการปกครองเอาไว้ที่หอคำเชียงรุ่ง นาน 790 ปี ต่อมาถึงสมัยเจ้าอินเมือง ครองราชต่อมาในปี ค.ศ. 1579-1583 (พ.ศ. 2122-2126) ได้แบ่งเขตการปกครองเป็นสิบสองหัวเมือง แต่ละหัวเมืองให้มีที่ทำนา 1,000 ไร่ (เชื้อพันธุ์ข้าว) ต่อมาหนึ่งที/หนึ่งหัวเมือง จึงเป็นที่มาจนถึงปัจจุบันเมืองสิบสองปันนาได้แบ่งเขตการปกครองเอาไว้ในอดีตดังนี้ (ที่มาของคำว่า สิบสองพันนา อ่านออกเสียงเป็น "สิบสองปันนา")

ภาพที่ 4.21 วิถีชีวิตชาวบ้านภายในชุมชนบ้านท่ากาน

4.2.2 การวิเคราะห์ศักยภาพและสภาพปัญหาของเมืองโบราณเวียงท่ากานและโบราณสถานในฐานะที่แหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

- 1) ศักยภาพและความพร้อมของเมืองโบราณเวียงท่ากานในฐานะที่แหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 - 1.1) เมืองโบราณและโบราณสถานเวียงท่ากาน เป็นแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี ที่มีหลักฐานสมบูรณ์ครบถ้วน ซึ่งเมืองประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะสมบูรณ์ครบถ้วนเช่นนี้ในดินแดนล้านนามีปรากฏเหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่ง โดยในทางตอนใต้ของจังหวัดเชียงใหม่เวียงท่ากานจะเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่สำคัญและโดดเด่นเพียงแห่งเดียว รวมทั้งได้รับการการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดีและทำการบูรณะเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มีศูนย์บริการข้อมูลตั้งอยู่บริเวณกลางเมือง จึงมีศักยภาพและความเหมาะสมมากที่จะอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 - 1.2) เมืองโบราณเวียงท่ากานตั้งอยู่ในเขตชุมชนบ้านท่ากาน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและให้ความร่วมมือต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เวียงท่ากานเป็นอย่างดี จนได้รับพระราชทานรางวัลอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่นประจำปี 2530 จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงเป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีศักยภาพที่จะได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี
 - 1.3) เส้นทางคมนาคมเข้าสู่เมืองโบราณและโบราณสถานเวียงท่ากานมีความสะดวก โดยเฉพาะกลุ่มโบราณสถานที่สำคัญภายในตัวเมืองเวียงท่ากาน
 - 1.4) ศักยภาพด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว มีหน่วยงานกลุ่มองค์กรท้องถิ่นคืออาสาสมัคร อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม หรือ อสมศ. หน่วยงานภาครัฐ คือสำนักงานกรมศิลปากรที่ 8 จังหวัดเชียงใหม่ ให้ความร่วมมือสนับสนุนในงบประมาณการพัฒนา ให้คำปรึกษาด้านนโยบาย และบุคลากรสำหรับพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
 - 1.5) ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวมีการรักษามีกิจกรรมดำเนินการท่องเที่ยว โดยจัดให้มีสาธารณูปโภค ขั้นพื้นฐานให้แก่นักท่องเที่ยว ส่วนกิจกรรมท่องเที่ยวนั้นได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และสภาพแวดล้อมรวมไปถึงผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม มีการให้ความรู้และสร้าง

จิตสำนึกการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ให้แก่คนในชุมชนและนักท่องเที่ยว ทั้งนี้มีการจัดพนักงานผู้เฝ้าหวินรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่เกิดจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยว การจัดกิจกรรมในการท่องเที่ยวของชุมชนทำงานเช่น การแสดงศิลปะพื้นเมือง การให้บริการด้านที่พัก เช่น โฮมสเตย์ การขายอาหารและสินค้าพื้นเมือง เป็นต้น

2) สภาพปัญหาของเมืองโบราณและโบราณสถานเวียงท่ากานในฐานะที่แหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ศิลปะและวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงท่ากานนั้นเป็นมรดกอันทรงคุณค่าของชาวไทยหากแต่ผู้ศึกษาเล็งเห็นความสำคัญของอัตลักษณ์ตรงจุดนี้เองพบว่าเมืองโบราณอันเป็นแหล่งการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีกเพื่อเป็นมรดกให้คนรุ่นหลังสืบต่อไปด้วย เหตุผลนี้เองทำให้พบว่ามีปัญหาหลักใหญ่ ๆ อีกเป็นจำนวนมากที่ต้องเร่งแก้ไข ดังต่อไปนี้

- 2.1) บุคลากรในด้านให้ความรู้ด้านข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวมีจำนวนน้อย
- 2.2) สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวมีน้อย อาทิ ห้องน้ำ ศาลาที่พัก รวมทั้งป้ายแสดงทิศทางเข้าสู่แหล่งโบราณสถาน
- 2.3) ขาดระบบการรักษาความปลอดภัยด้านอาคารสถานที่ ในการเก็บรักษาวัตถุโบราณทีุ่ดค้นพบ ไม่มีการจัดเก็บรักษาโบราณวัตถุอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งเสี่ยงต่อการโจรกรรมและการเสื่อมสภาพจากดินฟ้าอากาศ หรือ การพังเสียหายได้
- 2.4) ขาดการวางแผนประชาสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ ซึ่งควรวางแผนการประชาสัมพันธ์ไปพร้อมกับการทำนโยบายการพัฒนาชุมชน เนื่องจากในนโยบายมีการส่งเสริม สนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งการวางแผนการประชาสัมพันธ์นั้นยังขาดการวางจุดประสงค์ของหรือเป้าหมายของการประชาสัมพันธ์ ขาดการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ขาดการกำหนดขอบเขตของเนื้อหาที่สื่อสาร โดยเฉพาะเป็นเนื้อหาที่เป็นตัวกระตุ้นการตัดสินใจเข้ามาเยี่ยมชม หรือ เสริมแรงในการจูงใจให้กลุ่มเป้าหมายเข้ามาเยี่ยมชม ไปจนถึงการวางแผนงานด้านระยะเวลา สรุปล สถานที่ท่องเที่ยวยังขาดการวางแผนการประชาสัมพันธ์อยู่
- 2.5) ขาดงบประมาณในการประชาสัมพันธ์เชิงรุก เช่น สื่อโฆษณาทางโทรทัศน์ สื่อทางนิตยสาร รวมถึงป้ายประชาสัมพันธ์ตามสถานที่ต่างๆ ที่มีนักท่องเที่ยวให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยวในกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ นักเรียน นักศึกษา กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มครอบครัวที่นิยมท่องเที่ยวตามสถานที่

- แหล่งประวัติศาสตร์ โดยจัดทำสื่อป้ายขนาดใหญ่ไปยังสถานที่ต่างๆที่กลุ่มเป้าหมายได้รวมตัว เช่น ทำอากาศยาน สถานีรถไฟ สถานีขนส่งอาเขต และสถานีขนส่งมวลชนต่างๆ
- 2.6) ขาดการทำประชาสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องรวมทั้งการติดตามผล การติดตามผลการประชาสัมพันธ์ ทำให้มีสถิติผู้เข้าเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวไม่เป็นระบบ รวมไปถึงการประสานงานกันระหว่างเจ้าหน้าที่ที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยว กับ องค์กรบริหารส่วนตำบล

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved